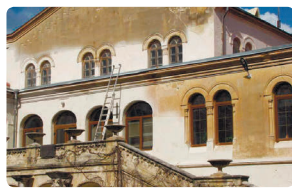

КРИМСЬКИЙ ІНДИКАТОР ПОЗИЦІЇ УПЦ (В ЄДНОСТІ З МОСКОВСЬКИМ ПАТРІАРХАТОМ) ЩОДО ВІЙНИ

→ 4

«ЗАЧИСТКА» СТАРОВИННИХ БУДІВЕЛЬ ХЕРСОНЕСА ВІД «ІСТОРИЧНОГО БРУДУ»

→ 6

РУССКИЙ ВОЕННЫЙ КОРАБЛЬ, ИДИ НА Х*Й!

КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ

ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНА УКРАЇНСЬКА ГАЗЕТА

№ 10
2022

літературно-художня, публіцистична

ЕТАЛОННИЙ ЗЛОЧИН ДЕПОРТАЦІЇ В НАШІЙ ІСТОРІЇ

ДЕЯКІ ДУМКИ У ДЕНЬ ПАМ'ЯТІ ЖЕРТВ ГЕНОЦИДУ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОГО НАРОДУ

НАГОЛОС

Багато українців і жителів України іншого походження пережили депортації з вини комуністичного тоталітарного режиму з центром у Москві та насадженого ним прокомуністичного режиму в повоєнній Польщі.

Андрій ІВАНЕЦЬ,
провідний науковий співробітник Інституту дослідження Голодомору Національного музею Голодомору-геноциду, представник Крайової ради українців Криму

Пунктирно можна згадати виселення українців із Семиріччя у 1921 р., депортацію з України розкуркулених у 1929-1931 рр. (лише у 1930 р. близько 150 тис. осіб), подальші виселення на Північ та інші регіони СРСР селян, десятків тисяч українців з Кубані під час Голодомору 1932-1933 рр. (іноді депортували цілими станицями, як-от, Полтавську, Уманську), висилки репресованих у 1920-1950-х рр. різного соціального походження, масове виселення українців, поляків, євреїв із Західної України у 1939-1941 рр. (понад 1 млн осіб), депортації з Криму та інших регіонів України етнічних спільнот (німців, греків, болгар, вірмен, італійців, поляків тощо), «обмін населенням» між СРСР і Польщею у 1944-1946 рр. (вирвано зі своїх осель і переселено 482 тис. українців), операція «Вісла» 1947 р. (близько 150 тис. українців), операція «Захід» 1947 р. (78 тис. українців), виселення із прабатьківських

земель десятків тисяч українців у 1948 і 1951 рр.

Проте як еталонним злочином геноциду в світі вважається Голокост/Шоа, так у нашій історії еталонним злочином депортації є тотальне виселення комуністичним режимом зі своєї історичної Батьківщини кримськотатарського народу. Менш ніж за три доби – з ранку 18 травня до 16:00 20 травня 1944 р. – з Криму виселили понад 190 тис. кримських татар. Абсолютну більшість серед них склали жінки, діти, люди похилого віку. 67 ешелонами корінний народ Криму вивезли до Узбекистану, Росії, Киргизстану й Таджикистану. По-

тім почали демобілізувати кримських татар-військових із лав радянської армії і також направляти у місця виселення.

Депортовані кримці опинилися у незвичному кліматі, часто гинули від хвороб, недоїдання, важкої роботи, іноді від відсутності даху над головою та взагалі мінімально необхідних побутових умов і стресу. Наступні 12 років кримські татари жили у спецпоселеннях. Їм не дозволили повернутися в Крим у другій половині 1950-х рр., на відміну від більшості інших депортованих народів. Вони жили у радянському суспільстві з незаслуженим тавром «зрадників». Влада забороняла

використання самоназви народу – кримські татари. Навіть коли з них офіційно зняли огульні звинувачення у зраді в 1967 р., то у постанові Президії ВР СРСР йшлося про «татар, що виселені з Криму». Та постанова й по суті виявилася фальшивою, бо навіть після її ухвалення більшість кримських татар не могла повернутися до Криму.

Масове повернення почалося після десятиліть боротьби лише у 1989 р., а завершилося вже у незалежній Україні. Репатріація відбувалася у складних політичних і непростих морально-психологічних обставинах, в роки жорстокої економічної кризи. Болісно, але поступово долалася травма геноциду кримськотатарського народу, в умовах української демократії він розбудував інституції національного самоврядування, став важливим фактором суспільно-політичного, економічного та культурного життя Криму. Перекреслила цей процес неототалітарна Росія, яка у 2014 році захопила Крим. Вона одразу почала переслідування кримськотатарських активістів (першою жертвою російської агресії проти України став закатований за мирний протест проти окупації Решат Аметов), а невдовзі взагалі заборонила органи кримськотатарського національного самоврядування, репресувала або заборонила в'їзд у Крим його лідерам.

Непропорційно багато серед політ'язнів-кримчан саме кримських татар. Корінний народ Криму зі своїми традиціями самоорганізації, виплеканими десятиліттями мирної боротьби, прихильністю до України та європейського вибору, не вписується у порядки неототалітарної Росії. Держава-агресор відмовилася виконувати рішення Міжнародного суду ООН щодо

відновлення діяльності Меджлису кримськотатарського народу, а сам корінний етнос перетворила разом із громадою етнічних українців окупованого півострова на найбільш дискриміновану етнічну спільноту Криму.

Сталінський режим депортував увесь кримськотатарський народ з Криму і планував, як розповів М. Хрущов на XX з'їзді КПРС, зробити те саме з українцями. Його справу сьогодні продовжує фашистський режим Путіна в Росії. Ми з особливим почуттям сьогодні відзначаємо День пам'яті жертв геноциду кримськотатарського народу, адже у геноцидній війні Росії проти України ворог знову широко застосовує примусове виселення українців. За даними представника України в ООН С. Кислиці, станом на середину квітня окупанти вже примусово виселили понад пів мільйона громадян України, серед яких понад 120 тис. дітей, до віддалених регіонів Росії. Держава-агресор забирає у примусово виселених українців українські паспорти та забороняє на два роки виїзд. А відомий експерт з питань безпеки у Чорноморському регіоні А. Клименко говорить про загрозу депортації у близькій перспективі великих груп кримських татар з окупованого Криму.

Ніхто не був засуджений за злочини депортації кримськотатарського народу, за масові примусові виселення українців тоталітарним комуністичним режимом СРСР. Непокаране зло повертається, тому під час російсько-української війни та після неї мають бути юридично засуджені та покарані її організатори й виконавці найтяжчих міжнародних злочинів, які скоюють російські загарбники в Україні.

ЯК ЦЕ БУЛО...

МІСІЯ М. СУЛТАН-ГАЛІЄВА В КРИМУ

→

8

ЧИ БУДЕ ВІЙНА ЗА КРИМ? ВАРІАНТИ РОЗВИТКУ ПОДІЙ: МИРНИЙ І ВІЙСЬКОВИЙ

НА ЧАСІ

Кримчани почали активні дискусії щодо того, чи поширяться бойові дії на територію Кримського півострова. Співкоординатор руху «Євромайдан-Крим» (2013-2014 рр.), представник Крайової ради українців Криму Сергій Ковальський зазначає, що війна може прийти до кримчан у кожен двір. І що так, як це було в 2014 році, вже не буде. Про це йдеться в його дописі на сторінці Фейсбук.

Олекса БЕСКИД

Важко пояснити багатьом кримчанам, що війна розпочалася в 2014 році... Але я все більше отримую інформацію про вже стривожені запитання від кримчан: «Чи будуть бойові дії на території Криму? Чи буде Україна повертати Крим військовим шляхом або можливий мирний шлях?». Тоб-

то проблема стає актуальною по всій території окупованого Криму», – повідомляє кримчанин Сергій Ковальський про настрої на тимчасово окупованій території.

У відповіді на запитання кримчан кримський євромайданівець зазначає, що є два варіанти сценарію того, що найближчим часом відбуватиметься в Криму, – і відповідь у цьому разі лежить «на поверхні».

ВАРІАНТ 1

Якщо війни не хочуть у Криму, то окупаційні війська мають покинути Крим. Окупаційний флот, який розглядає передис-

локацію подальше від українських ракет, особливо після знищення крейсера «Москва», має перебазуватися в Новоросійськ.

Як висновок: для того, щоб армія України зайняла Крим і відновила українську владу, необхідно, щоб окупаційна армія пішла з півострова.

ВАРІАНТ 2

Якщо окупант не захоче мирно повернути українську територію й перенесе бойові дії і на територію Криму, тоді стовідсотково Збройні Сили України вимушені будуть знищувати ворога на території Кримського півострова, який уже сьогодні веде бойові

дії з Криму, вбиваючи як українських військових, так і цивільне населення міст та сіл України. Іншого шляху повернення Криму просто не існує в природі.

Представник Крайової ради українців Криму Сергій Ковальський зазначає, що Україна вже 9-й рік веде активну політичну роботу щодо звільнення Криму, намагаючись вирішити питання саме мирним дипломатичним шляхом. «Свідченням цього є створення діяльності «Кримської платформи», міжнародного майданчика для діалогу, що було ухвалено 23 серпня 2021 року в Києві. Про цей дипломатичний курс деокупації Криму зазначено в Декларатії, яку підписали представники 46 країн світу. На це слід було звернути увагу всім кримчанам, – прочитати й проаналізувати, щоб порівняти російську інформаційну маячню з реальним документом. Це необхідно було зробити, аби вберегти в майбутньому кримське населення від жахиття війни. До речі, кримчанам ще не пізно», – констатує кримський євромайданівець.

Важливу роль він відносить до дій самих кримчан, які сьогодні спостерігають за воєнними поді-

Важливу роль він відносить до дій самих кримчан, які сьогодні спостерігають за воєнними подіями. «Але і самі кримчани мають визначитись – вони будуть активно підтримувати ЗСУ, які звільнять Крим, або готові померти за фальшивий «руський мір», який несе далеко не мир, а лише жахи війни у нас із вами дім», – наголошує громадський активіст.

ями. «Але і самі кримчани мають визначитись – вони будуть активно підтримувати ЗСУ, які звільнять Крим, або готові померти за фальшивий «руський мір», який несе далеко не мир, а лише жахи війни у нас із вами дім», – наголошує громадський активіст.

Кримчанин Сергій Ковальський вважає, що вибір, звісно, залишається і за рішенням російського керівництва. На його думку, є можливість вибрати мирний шлях, який прописаний у Декларатії «Кримської платформи», що пропонує країні-агресору Україна і світ.

КРИМСЬКА ВІЙНА – ГАРНИЙ СЦЕНАРІЙ ДЛЯ УКРАЇНИ

Заступник голови Держдуми РФ, московський пропагандист Петро Толстой войовниче заявив, що російська армія захопить цілу Україну аж до кордону з Польщею, при цьому наголосивши, що Росія перемає як і в Кримській війні, де його прадід, відомий письменник Лев Толстой, вбив багатьох англійців та французів. Усе б нічого, але Петро Толстой забув, що Кримську війну Росія повністю програла і мусила підписати принизливу капітуляцію.

Олександр ЛЕВЧЕНКО, посол України в Хорватії 2010-2017 рр.

Це – гарний сценарій для України, але давайте розглянемо все по черзі. Кримська (Східна) війна (1853-1856 рр.) відбулася між Росією з одного боку та Великобританією, Францією, Оттоманською імперією та королівством Сардинією – з іншого, і була спрямована на Чорноморський і Балканський регіони.

Росія окупувала князівства Молдова та Валахія і цим поставила під загрозу інтереси Туреччини, частково Британії та Франції, а також

ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Фото – William Simpson (painter, 1823-1899) E. Walker (lithographer, unknown) Published by Goupil & Cie, Paris, and Day & Son, London. – The Library of Congress

інших європейських гравців, таких як Пруссія та Австрія. Європейці у Відні підготували спільну дипломатичну ноту, де заявили про необхідність дотримання Росією status quo щодо Валахії і Молдови, але Петербург відмовився деокупувати ці два князівства.

Тоді Оттоманська імперія за підтримки Британії та Франції оголосила війну Росії, яка спочатку розпочалася на Кавказі. Там росіяни потиснули турків і потопили більшу частину турецького флоту в порту Сіноп, що на південному узбережжі Чорного моря. Тоді мусили вступити у бій Британія та Франція, до яких приєдналася Сардинія.

Спочатку бої відбулися у дельті Дунаю, де росіян відтіснили за допомогою нащадків запорозьких козаків, яких 80 років до того на-

магалася знищити імператриця Катерина II. Потім союзні війська висадилися в Криму. Їхньою метою було руйнування Чорноморського флоту в Севастополі. Головна база Чорноморського флоту була добре укріплена, тому союзники мусили здійснити маневр, щоб захопити невеликий порт північніше. Це була Євпаторія, звідки союзні сили маршем пішли на Севастополь, оточивши його.

У той час російський флот складався з вітрильників і дуже відставав від військових кораблів британців та французів, що мали парову тягу. Як показали битви, російська армія була озброєна доволі відсталою зброєю, тому почала програвати. Після тривалої і важкої осади Севастополя Росія мусила затопити свій флот на підступах до порту.

Російський цар Микола I наказав здійснити десантну операцію на Євпаторію, в якій брали участь також грецькі добровольці. Однак наступ провалився. Остання спроба врятувати ситуацію навколо Севастополя зазнала невдачі й місто мусило здатися. Як результат, у Парижі відбулася мирна конференція, де Росія 26 березня 1856 р. підписала умови капітуляції.

Напевно, зараз є зрозумілою безглуздість ситуації, в яку потрапив нащадок Лева Толстого. У цій війні Росія мала 890-тисячну армію проти 165 тисяч турків, 310 тисяч французів і 165 тисяч англійців. Тож Росія мала значну кількісну перевагу, але програла війну, де загинуло в битвах 73 тисячі росіян та від хвороб – 377 тисяч. Туреччина у битвах втратила 21 000 бійців, а від хвороб – 25 000. Франція в боях втратила 20 000, а від хвороб – 75 000 бійців. Британія втратила на полях битви 5 000, а від хвороб – 18 000 солдатів. Втрати Сардинії – 2 тисячі вояків.

Як завжди, Росія хотіла здобути перемогу у війні за рахунок кількісної переваги, але через великі втрати у живій силі та застаріле озброєння мусила підписати акт капітуляції. Відповідно до принизливих пунктів цього документа Росії заборонялося мати військовий флот на Чорному морі. Усі російські фортеці та склади на Чорноморському узбережжі мали бути зруйнованими.

Як завжди, Росія хотіла здобути перемогу у війні за рахунок кількісної переваги, але через Великі втрати у живій силі та застаріле озброєння мусила підписати акт капітуляції. Відповідно до принизливих пунктів цього документа Росії заборонялося мати військовий флот на Чорному морі. Усі російські фортеці та склади на Чорноморському узбережжі мали бути зруйнованими.

Але коли ви прочитаєте російський підручник з історії, то там Росія по-геройськи у війні якось перемає. Тому й городив таку нісенітницю московський пропагандист і прямиий потомок Лева Толстого, який не знає важливих слів, що сказав той же класик як про Кримську, так і взагалі про війну: «Війна настільки жаклива і несправедлива, що всі, хто в ній бере участь, мають задушити у собі голос совісті».

Звісно, що величний автор не міг знати, що один із його нащадків, навіть будучи заступником голови російського парламенту, не матиме ані краплі совісті. Але зараз такі часи в Москві й на темній стороні Росії. Однак поразка Російської імперії в Кримській війні та втрата Чорноморського флоту – важлива сторінка історії, яку не треба забувати.

УКРАЇНЦІ КРИМУ – ЕТНІЧНІ ТА ПОЛІТИЧНІ. СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ РЕГІОНУ В ПЕРІОД, ЩО ПЕРЕДУВАВ РОСІЙСЬКІЙ ОКУПАЦІЇ

ТОЧКА ЗОРУ

Продовження

Протягом 2000-х років громади кримських українців, кримських татар і групи, чимдалі більш численні й оформлені, «політичних українців» дедалі ясніше усвідомлювали свої цілі та спільні проблеми – корупційну природу кримської влади, її нездатність до сталого розвитку, нав'язування «російської», проросійської, дискримінаційної практики. Проте якогось спільного фронту ці громади і групи не мали – перешкождали незрілість політичного мислення, вузькоетнічна лояльність, партійна та групова конкуренція, амбіції лідерів. Серед політично активних українців перелічені фактори особливо виділялися.

Андрій КИРИЛОВ

Кримчани в освічених колах почали говорити про проєкт «Україна», про Україну як одну з європейських країн, про перспективи набуття членства в ЄС. У малоосвічених колах не формулювали, але відчували, що країна рухається у західному напрямку. Це відчуття «руху на Захід» у багатьох кримчан, утім, викликало неприйняття, і цей розкол до кінця 2000-х остаточно сформувався. Близько третини кримчан були проєвропейськими, проукраїнськими, ще одна третина – проросійськими, решта не могли чітко визначитись.

Водночас дедалі більше ставало зрозуміло, що проєкт «Європейської України» – проєкт недержавний. Ющенко показав себе як слабкий лідер і радше дискредитував європейські прагнення, Янукович був радикально антизахідним персонажем – хоча б у тому, що насаджував у загальнодержавному масштабі корупцію, яка несумісна з «рухом на Захід», із «цивілізованим життям». Це давало козири в руки «раціонального крила» серед кримських прихильників Росії – Україна безнадійна, казали вони, краще вже відчутні й конкретні вигоди від співпраці з РФ, ніж порожні мрії.

ФОТО – РАДІО СВОБОДА

На початок 2000-х етнічні політичні групи кримських українців значною мірою були центром (одним із багатьох) консолідації проєвропейських сил Криму, оскільки мали зв'язки з материковими українцями (часто сімейні та «земляцькі»), були інтегровані в загальноукраїнські політичні структури, а нерідко загальну ідеологічну платформу становила пам'ять багатьох українців Криму про радянські репресії щодо їхніх родин – така пам'ять була й у багатьох кримчан.

У таких умовах залученість, а потім і включеність кримчан до загальноукраїнського культурно-політичного процесу відбувалися неухильно, розширювалися та поглиблювалися. Маркерами можуть стати, наприклад, дедалі більш масове здобуття вищої освіти у київських і харківських, а не московських вишах. У 90-ті для кримського школяра «гарною» освітою була освіта у Москві чи Санкт-Петербурзі, у 2000-х – у Києві чи Варшаві. Водночас гарна кар'єра для кримчанина з ділової сфери – переведення із підвищенням до Києва. Раніше професійне зростання в «київському напрямку» було бажаним, але як другорядна опція – першорядним був від'їзд до Москви.

На початок 2000-х етнічні політичні групи кримських українців значною мірою були центром (одним із багатьох) консолідації проєвропейських сил Криму, оскільки мали зв'язки з материковими українцями (часто сімейні та «земляцькі»), були інтегровані в загальноукраїнські політичні структури, а нерідко загальну ідеологічну платформу становила пам'ять багатьох українців Криму про радянські репресії щодо їхніх родин – така пам'ять була й у багатьох кримчан. Своєю чергою, етнічні українці збагачувалися тими академічними, професійними зв'язками та стратегіями, що їх нарощували позаетнічні кримські українці. Так, велику допомогу їм надавала журналістська спільнота Криму, особливо та його частина, для якої висвітлення прав людини було важливою редакційною темою.

Встановлення влади Януковича консолідувало кримських українців – і етнічних, і політичних. Янукович уособлював зневагу до української куль-

ФОТО – РАДІО СВОБОДА

тури, національної пам'яті та мови, з одного боку, а з іншого – втілював тип «бандита при владі» для тих, кому питання культури були не актуальні. Неприйняття Януковича об'єднало «культурних», етнічних українців Криму із позаетнічними «кримськими європейцями». Серед останніх виділялися, скажімо, дрібні та середні підприємці, які не бачили в утисках української мови особливої загрози, але відчували всі ризики правління рейдерів.

Періодизацію консолідації українців Криму та взаємопов'язано з цим – політичних українців Криму наочніше увияти, орієнтуючись на періоди різних президентських термінів. Особисте ставлення того чи іншого президента часто прямо впливало на становище кримської української культури та політики.

Леонід Кучма: формування груп (дуже нечисленних) етнічних українців, які усвідомлювали і зивкали до суб'єктності Української держави. Це стосувалося держави та України загалом, а Крим сприймався ними як територія такого собі позаукраїнського простору, місце

багато в чому вимушеного проживання. Можна згадати, що саме в ці роки в Криму відбулася спроба іредентистського бунту під проводом Мешкова, і йшлося не про розвиток української культури та самосвідомості в Криму, а взагалі про утримання Криму в державному управлінні та державних кордонах. У ті роки рядовий склад кримської міліції нерідко затримував активістів, які розгортали на міських вулицях державний прапор. Тяжке економічне становище і катастрофічний, по суті, розгул криміналітету ставив не культурні та політичні питання на чільне місце, а питання виживання. До кінця президентства Кучми, однак, загалом становище стабілізувалося та заклало основи для подальшого розвитку української громади, бачилися ближні цілі та віддалені перспективи.

Віктор Ющенко: консолідація кримських українців, період надій, які здебільшого не виправдалися. Як і його попередник, Ющенко сферу культури Криму віддав на відкуп місцевим елітам, унаслідок чого навіть загальнонаціональні програми

відновлення історичної пам'яті саботувалися кримською бюрократією. Водночас політичні структури кримських українців були винесені за дужки у процесі кадрових рішень Києва щодо кримської політики.

У ті роки загальнонаціональні процеси – дедалі більший розвиток громадянського суспільства, та й сам факт приходу до влади хоч і слабого, але проєвропейського політика – зробили період президентства Ющенко таким собі часом розквіту й оптимізму.

Віктор Янукович: на початок його президентського терміну українці Криму – і етнічні, і політичні – вже сформувалися як групи, усвідомлювали свої цілі та завдання, вибудувалася інформаційна інфраструктура й налагодилися комунікації. Культурна політика Януковича спрацювала на кримську українську громаду двоюко – як фактор депресії, але для інших – як фактор мобілізації сил, як джерело мотивації зберегти раніше завойовані позиції. Саме в ті роки налагодилися міцні зв'язки всіх типів українців Криму з аналогічними групами, системами та верствами континентальних українців, а загрози, які Янукович уособлював, згуртували всіх. Українці Криму стали складати своєрідну, але інтегровану частину спільноти «українці України».

Напередодні Майдану та російської окупації українці Криму, як етнічні, так і «політичні», були життєздатною силою, що активно розвивалася у «висхідному тренді». Саме це призвело до акцій підтримки київського Майдану, акцій громадянської непокорності силам окупації, створило основу для масового, але не завжди очевидного протесту в подальші роки російської влади в Криму, проте це вже тема окремих досліджень та описів.

КРИМСЬКИЙ ІНДИКАТОР ПОЗИЦІЇ УПЦ (В ЄДНОСТІ З МОСКОВСЬКИМ ПАТРІАРХАТОМ) ЩОДО ВІЙНИ

РЕЛІГІЯ

25 квітня 2022 року священнослужитель УПЦ (Московського патріархату), благочинний Севастополя Сергій Халюта дав інтерв'ю російському провладному медіаресурсу «Независимое телевидение Севастополя». Відеозапис інтерв'ю спочатку було розміщено на відеохостингу «YouTube», але в подальшому його було видалено через те, що порушував правила даного відеохостингу.

Микола КІККАС,
адвокат, юрист Регіонального центру прав людини

ЯК РОСІЯ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ СВІТ РЯТУВАЛА

Назва інтерв'ю є дуже красномовною – «На Україні русские сегодня спасают весь мир – благочинный Севастополя Сергей Халюта». Хоча, власне, відеозапис на сьогодні уже недоступний через його видалення відеохостингом «YouTube», ключова частина інтерв'ю доступна у текстовому форматі на сайті «Духовний фронт України».

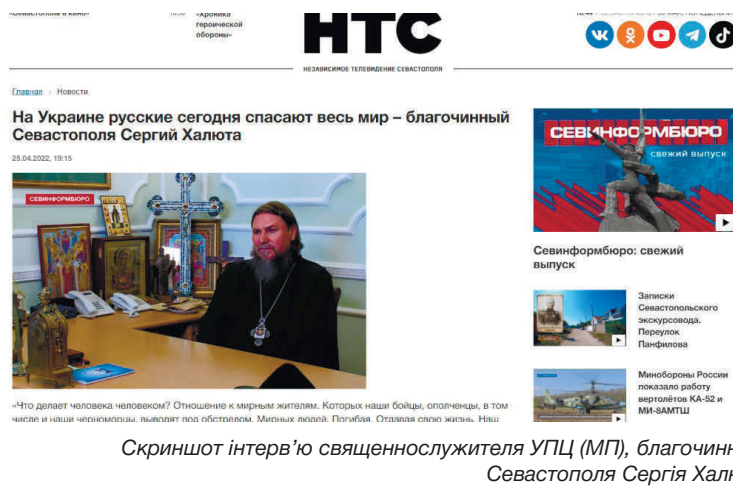
Під час бесіди із журналісткою Халюта повторив усі класичні тези, які російська пропаганда з 2014 року використовує для заперечення існування українського народу та виправдання збройної агресії проти України:

- Україна та росія становлять «єдину Русь» незалежно від міждержавних кордонів;
- українці та росіяни становлять «єдиний/триєдиний народ», оскільки вийшли з «єдиної купелі хрещення» (цю ідею Халюта наводить як аналогію до християнської концепції триєдиного Бога);
- в сучасній Україні панує нацистська ідеологія;
- вина за війну в Україні лежить на «зовнішніх силах Заходу», які відмовились підписати документ про нерозширення НАТО на схід, чим «спровокували» початок бойових дій.

Також Халюта фактично назвав російських військових уособленням християнства, запевнив у їхньому високому рівні людяності та зазначив, що церква підтримує їх та опікується ними, зокрема під час перебування на території України. Окрім того, він розповів, що священнослужителі привозять гуманітарну допомогу на окуповані території (частини Лу-

«Глава» Криму сергій аксьонов та очільник Сімферопольської єпархії УПЦ (МП) митрополит Лазар (Швець) на закладенні каменя майбутнього пам'ятника «народному ополченню усіх часів».

Скриншот інтерв'ю священнослужителя УПЦ (МП), благочинного Севастополя Сергія Халюти.

МОРСЬКА ЗАГАДКА

Ілюстрація з нацистської пропагандистської газети «Der Stürmer».

ганської, Донецької, Херсонської та Запорізької областей, м. Маріуполь). При цьому було замов-

лено уже задокументовані масові військові злочини російської армії в Україні, а також те, що саме через

російську збройну агресію частини території України опинилися у гуманітарній кризі та потребують допомоги.

Зазначені маніпулятивні прийоми покликані створити в аудиторії категоричні антиукраїнські настрої та переконати її у тому, що напад росії на Україну є справедливим і правомірним, а російська армія та російська церква поводяться виключно благородно і займаються порятунком мирного населення.

ЧОМУ ЦЕ ЗАСЛУГОВУЄ НА УВАГУ

За своїм змістом інтерв'ю Халюти є пересічним пропагандистським продуктом, яких на підконтрольних кремлю ресурсах виходить незліченна кількість. Утім, воно потребує уваги з огляду на контекст, у якому зроблено.

По-перше, основну цільову аудиторію інтерв'ю становлять мешканці АР Крим та м. Севастополя, що здебільшого є громадянами України. В їхніх очах такий контент спотворює правду про війну та виховує неприязнь до інших українців, водночас спонукаючи до виправдання злочинних дій російського політикуму та армії. Окрім того, подання діяльності ЗС РФ як благородної справи може слугувати виробленню у кримчан мотивації до служби у їх складі, тобто сприяти окупаційній владі при здійсненні призовних кампаній на території півострова. Нагадаємо, що призов населення окупованої території до лав держави-окупанта категорично заборонений міжнародним гуманітарним правом та являє собою військовий злочин. Така ідеологічна обробка кримчан є, серед іншого, засобом

Зазначені маніпулятивні прийоми покликані створити в аудиторії категоричні антиукраїнські настрої та переконати її у тому, що напад росії на Україну є справедливим і правомірним, а російська армія та російська церква поводяться виключно благородно і займаються порятунком мирного населення.

ускладнення подальшої деокупації півострова та його реінтеграції у складі України.

По-друге, Сімферопольська єпархія, в якій служить Халюта, перебуває у прямому підпорядкуванні Київської митрополії УПЦ (МП). На офіційному сайті УПЦ (МП) у складі єпархій цієї структури перебуває, зокрема, Сімферопольська єпархія. Офіційні представники УПЦ (МП) також відкрито заявляли про дану обставину. Таким чином, Сергій Халюта за церковною субординацією є підлеглим керівництва УПЦ (МП), і навіть її очільника – митрополита Онуфрія.

ПОЗИЦІЯ УПЦ (МП) ЩОДО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

24 лютого 2022 року предстоятель УПЦ (МП) митрополит Онуфрій публічно засудив збройне вторгнення росії та висловив підтримку українському народу і Збройним Силам України.

28 лютого 2022 року із заявою щодо війни виступив Синод УПЦ (МП). Серед іншого, у ній містяться слова про підтримку суверенітету та територіальної цілісності України.

Такі заяви, звучання яких є цілком вірним, слід водночас розглядати разом із загальною позицією УПЦ (МП) щодо російсько-української війни, яка почалась у лютому 2014 року з окупації Криму.

За вісім років війни від служителів цієї релігійної структури усіх рівнів можна було спостерігати величезний масив різних, часто абсолютно несумісних між собою заяв та дій. По суті, позиція зводилась до намагання догодити обом сторонам конфлікту – і стороні, що розв'язала агресивну загарбницьку війну, і стороні, яка вимушена від неї оборонятися.

Наприклад, ще 3 березня 2014 року митрополит Августин, голова Синодального відділу щодо взаємодії зі Збройними Силами та іншими військовими формуваннями України, коментуючи введення російських військ до Криму, зазначив, що благослов-

ляє українських військовослужбовців захищати свою державу зі зброєю в руках.

Водночас очільник Сімферопольської єпархії митрополит Лазар (Швець), який до того ж є членом Синоду УПЦ (МП), одразу ж після окупації благословив незаконну окупаційну владу і всі вісім років війни проявляє до неї підкреслену лояльність. Окрім того, 2 квітня 2015 року митрополит Лазар від імені Кримської єпархії УПЦ (МП) підписав угоду про співпрацю з Чорноморським флотом РФ, яка і на сьогодні є чинною, тоді як даний флот залучений до ведення агресивної війни проти України.

У 2017 році митрополит УПЦ (МП) Платон освятив у Криму російський зенітно-ракетний комплекс С-400 «Тріумф».

У 2019 році Синод УПЦ (МП) висвятив у сан єпископа архимандрита Калініка, який у 2014 році активно сприяв сепаратистам у здійсненні окупації Криму.

Тобто ми бачимо, як керівництво УПЦ (МП), подекуди заявляючи про підтримку України, водночас системно толерує дії своїх підлеглих, що явно спрямовані на схвалення міжнародних злочинів, які скоює російська федерація. Жодної офіційної заяви синоду чи бодай предстоятеля щодо оцінки зазначених дій митрополита Лазаря, митрополита Платона, архимандрита (нині єпископа) Калініка, протоієрея Сергія Халюти і подібних дій інших осіб висловлено не було. До внутрішньої дисциплінарної відповідальності в межах церковної структури ці люди також не притягались, попри те, що їхні діяння, очевидно, містять грубі порушення з точки зору вчення самої церкви.

Зокрема, існує такий документ, як «Соціальна концепція УПЦ», який відбиває базові положення церковного вчення щодо відносин із державою та суспільством. Серед іншого, там йдеться про те, що православний християнин покликаний любити свою Вітчизну, яка має територіальний вимір, і своїх братів по крові, які живуть по всьому світі. Така любов є одним із способів виконання заповіді Божої про любов до ближнього, що містить любов до своєї родини, одноплемінників і співгромадян (пункт II.3). Також у Соціальній концепції сказано, що з християнського погляду поняття моральної правди в міжнародних відносинах має ґрунтуватися на таких основних засадах: любові до своїх ближніх, свого народу й Вітчизни; розумінні потреб інших народів; переконанні в тому, що на благо свого народу не можна служити аморальними засобами (пункт VIII.3).

Зовсім не складно зрозуміти, що співпраця з державою, яка веде агресивну загарбницьку війну проти України, публічна підтримка її армії (яка скоює

Освячення у Криму російського зенітно-ракетного комплексу С-400 «Тріумф».

Архимандрит Калінік, який у 2014 році активно сприяв сепаратистам у здійсненні окупації Криму.

жорстокі воєнні злочини проти українців) та освячення її зброї злісно порушує християнський принцип любові до ближнього, зокрема до свого народу і Вітчизни.

Отже, зазначені дії Халюти, Платона, Лазаря, Калініка та інші аналогічні вчинки з огляду на порушення ними базових християнських принципів мали б бути однозначно засуджені церковним керівництвом. Але, попри це, дані особи безкарно продовжують перебувати на своїх церковних посадах, співпрацювати з окупаційною владою та схвалювати її злочини проти України.

ЩО НАМ КАЖЕ ІСТОРІЯ? ПРИКЛАДИ ГОЛОКОСТУ ТА ГЕНОЦИДУ В РУАНДІ

Історія тоталітарних режимів знає непоодинокі випадки, коли релігійні діячі ставали на їхній бік та активно або за принципом мовчазної згоди виправдовували тяжкі та очевидні злочиння.

У часи нацистської влади в Німеччині сформувалась ціла плеяда теологів, що розробляли псевдобогословські концепції, спрямовані на легітимізацію ідеології панівного режиму, зокрема її антисемітської складової. До неї належали Карл Шмідт, Герхард Кіттель, Пауль Альтхауз, Емануель Хірш. Кіттель навіть був підданий кримінальному переслідуванню після війни, але не дожив до завершення розгляду справи.

Не цурався псевдорелігійних аргументів і один з провідних світських пропагандистів рейху – головний редактор газети «Der Stürmer» Юліус Штрайхер, засуджений Нюрнберзьким трибуналом до страти. Цікавим фактом є те, що суд не знайшов жодного випадку вчинення насильства щодо євреїв Штрайхером особисто, але відзначив

Герхард Кіттель, німецький лютеранський теолог, активний прибічник нацистів і відкритий антисеміт.

його вагомий внесок у формування та втілення ідеології, що призвела до Голокосту. Зокрема, серед матеріалів, розміщених у «Der Stürmer», були статті, які з допомогою псевдорелігійних аргументів формували в читача ненависть до єврейського народу та зображали євреїв в образі ворога. При цьому авторами матеріалів використовувались маніпулятивні неправдиві посилання на церковну доктрину та Святе Письмо.

На жаль, внесок у ідеологічне підґрунтя для Голокосту залишився плямою в історії християнства на території Німеччини. Як висловила з цього приводу відома дослідниця Голокосту Доріс Берген: «Християнство відіграло важливу роль, можливо,

не в мотивації вищих посадовців, які ухвалювали рішення, а в тому, щоб зробити їхні накази зрозумілими та прийнятними».

Руандійський геноцид народу тутсі також не обійшовся без внеску церковних діячів. Історично так склалося, що Католицька церква та протестантські деномінації Руанди мали тісний зв'язок з державними інституціями, який відзначався істотним взаємним впливом церковної та світської влади. Церковні діячі або самостійно обіймали посади у владних структурах, або мали значний вплив на процес призначення чиновників. Аналогічно і світська влада нерідко впливала на процеси формування ієрархії церковних структур. Окрім того, на місцях

Зовсім не складно зрозуміти, що співпраця з державою, яка веде агресивну загарбницьку війну проти України, публічна підтримка її армії (яка скоює жорстокі воєнні злочини проти українців) та освячення її зброї злісно порушує християнський принцип любові до ближнього, зокрема до свого народу і Вітчизни.

церковні структури мали дуже серйозний вплив та авторитет серед широких верств населення, оскільки у певний момент перетворилися на центри розподілу життєво важливих ресурсів – церква створювала школи, лікарні, робочі місця, займалася постачанням продовольства та гуманітарної допомоги. Відповідно, церковний голос користувався силою і в державних структурах, і в місцевих громадах. І коли настав критичний момент, цей голос мав змогу і морально зобов'язання прозвучати проти тотального насильства і масових вбивств. Але голос не прозвучав.

Одна з основних претензій до церковних структур Руанди, разом з обвинуваченням окремих служителів як безпосередніх учасників геноциду, стосується саме його мовчазного толерування або виправдовування.

У 2017 році Папа Франциск на зустрічі з президентом Руанди та його дружиною приніс офіційні вибачення за причетність католицького духовенства до геноциду тутсі.

Заслуговує на увагу те, що звинувачення церковних служителів і в Німеччині, і в Руанді має два аспекти – аспект активної легітимізації та аспект толерування. Подібне ми бачимо сьогодні й в Україні – одні активно розпалюють, а інші це толерують.

ЩО ДАЛІ?

Уже зараз очевидно, що російська влада та армія скоюють на теренах України найтяжчі воєнні злочини та злочини проти людяності. Все впевненіше міжнародна спільнота говорить про те, що дії росіян містять ознаки геноциду. Настане час, коли цим злочинам буде дана однозначна моральна та правова оцінка. І, звісно, постане питання оцінки дій не лише безпосередніх виконавців, а й тих, хто створював ідеологічне підґрунтя для злочинів, робив їх морально прийнятними. А також тих, хто толерував підбурвачів, хоча мав і змогу, і обов'язок протидіяти їм.

Наразі вище керівництво Київської митрополії УПЦ (МП) ще має можливість і трохи часу на зміну позиції та порятунок моральної репутації. Поки не винесено вироків і не написано досліджень. І кримське питання у цьому процесі є дуже показовим індикатором.

«ЗАЧИСТКА» СТАРОВИННИХ БУДІВЕЛЬ ХЕРСОНЕСА ВІД «ІСТОРИЧНОГО БРУДУ»

КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА

21 березня 2022 року в «державному історичному музеї-заповіднику "Херсонес Таврійський"» в окупованому Севастополі повідомили про проведення протиаварійних робіт у будівлі, в якій, крім кабінету «директора» та інших приміщень, розташовується постійна візантійська експозиція «музею», присвячена історії Херсонеса в середньовічну епоху: в ній зберігаються понад три тисячі унікальних експонатів.

Віталій СОЛОНЧАК

В «адміністрації установи» повідомили, що під час негоди влітку 2021 року дах, який на той час уже перебував в аварійному стані, почав протікати, через що під загрозою опинилися не лише музейні експонати та співробітники, а й електричне обладнання. Після того, як будівлю обстежили «фахівці музею», Міністерство культури РФ надало відповідні кошти на «протиаварійні роботи», які невдовзі погодила «Росдержекспертиза» – Державний всеросійський центр експертизи та сертифікації у галузі охорони та реставрації пам'яток історії та культури.

* * *

Будівля, про яку йдеться, непересічна. Її було споруджено на початку 60-х років XIX століття, і наразі вона відома як «архієрейський будинок», оскільки в ній розташовувався настоятельський корпус Херсонеського монастиря. Першого ремонту будівля зазнала у 1899 році. Після більшовицької окупації Криму, в 1921 році, у споруді облаштували будинок для осіб з інвалідністю, а в 1924 році її передали на баланс археологічного музею. У 1925 році було проведено терміновий капітальний ремонт, під час якого було відновлено дах, вікна та двері, а також на другому поверсі облаштовано експозицію музею Візантійської історії Херсонеса Таврійського, бібліотеку та адміністративні кабінети. У 1928 році відбулися ремонт даху, встановлення нових шибок, білення стін, у 1933 році – черговий ремонт даху, а в 1938 році – капітальний ремонт фасаду з очищенням стін від

«Архієрейський будинок», де розташовувався настоятельський корпус Херсонеського монастиря

Металопластикові вікна в «архієрейському будинку»

бруду та нальоту, ремонт печей і димарів, вікон бібліотеки.

Після Другої світової війни пошкоджену будівлю відновили, однак її капітальний ремонт із заміною всіх постраждалих конструкцій було завершено лише після входження Кримської області до складу Української РСР – у 1956 році, після чого періодично проводилися поточні ремонтні роботи: на стіни накладалися фарби різних кольорів і типів. У 1970 році в «архієрейському будинку» сталася пожежа, внаслідок якої споруду було визнано аварійною: до 1979 року в ній відновили дах, замінили перекриття, систему водопостачання, електропроводку та всі вікна. Загалом дрібні ремонтні роботи проводилися щорічно, капітальні – кожне десятиліття.

Після відновлення Україною незалежності до 2012 року про-

водилися поточні ремонти історичної будівлі, змінювалося планування приміщень з облаштуванням нових внутрішніх перекриттів. «Заступниця директора музею з питань музеєфікації та охорони об'єктів культурної спадщини» Тетяна Сарапулкіна запевняє, що «за українських часів» переважну частину шибок на першому та другому поверхах було замінено на пластикові, а також частково було пофарбовано фасад; при цьому дах не ремонтувався взагалі. Наразі у будівлі проводяться «протиаварійні роботи», за якими стежать «фахівці музею». Сарапулкіна підкреслює: ані до, ані після російської окупації Криму старовинна будівля не мала статусу об'єкта культурної спадщини – відтак з нею можна чинити що завгодно.

За словами «головного інженера музею» Івана Каплія, у деяких

місцях система зливу з покрівлі «архієрейського будинку» була зібрана невдало – вода стікала просто фасадом будівлі, через що камінь позеленів і став вкриватися пліснявою. Задля запобігання руйнуванню стін усі уражені ділянки необхідно очистити, після чого вкрити камінь гідрофобним розчином для захисту від вітру, вологи та грибка. При цьому ремонтники обіцяють зберегти на фасаді будівлі всі історично значущі елементи – зокрема, сліди від куль та написи, залишені під час оборони Севастополя у 1940-х роках. Пошкоджену покрівлю ремонтують і перекривають, щоб усунути протікання. Також планується замінити старі шибки, встановлені ще під час відновлення будівлі у 1956 році: мовляв, їхня деревина давно згнила і її нищить шашіль, що заважає забезпеченню необхідного тем-

«Тривожні дзвіночки» щодо «архієрейського будинку» в Херсонесі пролунали ще у грудні 2021 року – практично одночасно зі спробою включити його до переліку виявлених об'єктів культурної спадщини. Так, 6 грудня 2021 року «державний історико-археологічний музей-заповідник "Херсонес Таврійський"» розмістив на російському сайті державних закупівель дві заявки на виконання відновлювальних робіт з усунення наслідків небезпечного природного явища – капітального ремонту будівель музеїв античної та середньовічної історії: загальна вартість обох закупівель склала понад 9 мільйонів рублів.

пературно-вологісного режиму, необхідного для експонатів. Провітрювати приміщення стало просто небезпечно, оскільки штамповані петлі радянських часів заіржавіли і вийшли з ладу. Відтак підрядник встановлює однакові одноствулкові вікна, які за кольором нагадують деревину і є подібними до встановлених раніше пластикових рам на першому поверсі будівлі. Завершити всі роботи планується до літа.

* * *

На дії та наміри «музею-заповідника» щодо «ремонтів» однієї з найдавніших будівель Севастополя, що може загрожувати її стінам, відреагував «заступник голови севастопольського відділення Всеросійського товариства охорони пам'яток історії та культури» Степан Самошин. За його словами, «архієрейський будинок», без якого складно уявити Візантійський двір заповідника «Херсонес Таврійський», має особливий шарм і колорит завдяки давнім стінам із благородною патиною, що додає атмосфері старовини та романтики.

У грудні 2021 року Самошин подав заявку на включення колишньої будівлі настоятельського корпусу Херсонеського монастиря до переліку виявлених об'єктів культурної спадщини: цей крок істотно збільшив би складність і вартість ремонтних робіт та зобов'язав «адміністрацію» Херсонеса дбати про автентичний вигляд будівлі. Проте окупаційні «чиновники» на ініціативу не відреагували. За деякий час стіни споруди почали брутально механічно зачищати, через що вони стали бі-

лішати: на думку Самошина, це наразі виглядає дико не лише суто естетично, а й загрозово, оскільки після зняття захисного шару, сформованого за півтора століття, необроблений унікальний кримбальський камінь може знову зазнати впливу плісняви і руйнуватися. Історик також звернув увагу на те, що на банальні пластикові склопакети були замінені вікна не радянської, а «дореволюційної» доби, що мали латунні ручки: у будівлі кілька десятків шибок і вікон, деякі з них збереглися під час Другої світової війни, деякі були відтворені після неї – настільки дбайливо, що їх неможливо відрізнити від первісних. Наразі він наполягає на негайному зупиненні робіт, з'ясуванні долі демонтованих шибок, їхній реставрації або принаймні реконструкції та на розробці проекту реставрації будівлі. Також Самошин запевняє, що під загрозою перебуває і решта атрибутів – старовинні двері, вентиляційні ґрати, ліпнина, і наполягає на тому, що всі частини історичної будівлі мусять бути історичними.

Реакція на втручання у вигляд «архієрейського будинку» була також і з боку представників «влади» окупованого міста. Зокрема, «реставрацію» будівлі «голова постійного комітету законодавчих зборів Севастополя з архітектури та містобудування» В'ячеслав Горелов назвав «абсолютно обурливою подією» і зазначив, що внаслідок такого некваліфікованого оновлення може бути безповоротно втрачено не лише історичний вигляд колишнього настоятельського корпусу Херсонського монастиря, а й саму атмосферу знакової для містян локації. На думку Горелова, якби 150-річна будівля справді потребувала ремонту, то для його проведення потрібно було запросити фахівців із кам'яної архітектури та столярного ремесла, які змогли б оновити споруду зі збереженням її автентичного вигляду. «Депутат» закликав усіх співробітників «музею-заповідника» зберегти вилучені шибки, щоб за їхнім зразком можна було зробити нові, а також вирішив звернутися до міської «прокуратури», аби з'ясувати всі деталі, які стосуються будівлі, та напрацювати подальший план її порятунку.

Що ж стосується заміни унікальних дерев'яних шибок «архієрейського будинку» на новітні пластикові склопакети низької якості – Горелов згадав, що це вже не перший випадок з історичною будівлею в Севастополі після «російської весни»: так, у Петропавлівському соборі варварська заміна вікон докорінно змінила сприйняття старовинної споруди. Слід зазначити, що подібні підходи

Візантійський двірник заповідника «Херсонес Таврійський»

Теплая церковь и архієрея покои Херсонисса.

до «реконструкції» історичних споруд є для окупованого міста звичним явищем: наприклад, у 2017 році біля пам'ятника адміралові Сенявіну «негарний сіренький» (тобто зі старовинним шаром) парапет із кримбальського каменю замінили на «гарний біленький», який незабаром почав кришитися, внаслідок чого виникла необхідність вже у його заміні.

«Тривожні дзвіночки» щодо «архієрейського будинку» в Херсонесі пролунали ще у грудні 2021 року – практично одночасно зі спробою включити його до переліку виявлених об'єктів культурної спадщини. Так, 6 грудня 2021 року «державний історико-археологічний музей-заповідник "Херсонес Таврійський"» розмістив на російському сайті державних закупівель дві заявки на виконання відновлювальних робіт з усунення наслідків небезпечного природного явища – капітального ремонту будівель му-

зеїв античної та середньовічної історії: загальна вартість обох закупівель склала понад 9 мільйонів рублів.

До речі, античну залу, розташовану в історичній будівлі трапезної Херсонського монастиря (1914-1916 рр.), було відкрито в серпні 2017 року після капітального ремонту, що розпочався ще у далекому 2005 році. У споруді було цілковито перероблено дах і підлогу та замінено переkritтя між цокольним поверхом, у якому розташовані фонди, та приміщенням зали, в якому мали перебувати експонати. Істотну матеріальну допомогу музеєві, крім уряду України, надав кіпрський благодійний фонд А. Г. Левентіса. До 2014 року була готова концепція зали, для якої у Києві було замовлено спеціальні вітрини: після «російської весни» в Криму їх «контрабандою», з допомогою «особистих зв'язків», вивезли до вже окупованого Севастополя як «приватні меблі» – і цей випадок, як і чимало

подібних інших, заслуговує на розслідування з відповідними наслідками.

* * *

Під час російської окупації Криму співробітники «музею-заповідника», що отримав статус «федерального», «героїчними зусиллями долали труднощі» з некомпетентністю постачальників, складнощами комунікацій із державою-окупантом та іншими «банальними кримськими реаліями». У 2017 році ремонт будівлі античної експозиції було завершено у рамках «федеральної цільової програми з розвитку Криму»: тоді ж було «відреставровано» мармурову скульптуру лева римської доби. Напередодні «офіційного» відкриття залу відвідали президент РФ Володимир Путін, прем'єр-міністр РФ Дмитро Медведєв та єпископ Єгор'євський (нині митрополит Псковський і Порховський) РПЦ Тихон (Шевкунов) – усі троє так чи інакше причетні до незаконної варварської діяльності, спря-

Слід зазначити, що у 2015 році ненадовго «директором музею-заповідника» з незрозумілих причин став благочинний Севастопольського округу УПЦ МП Сергій Халюта – і буквально за тиждень залишив «посаду», призначення на яку спричинило бурхливий суспільний резонанс. З 2016 р. принаймні до 2020 р. Халюта неодноразово вдавався до спроб «віджати» історичні будівлі колишнього Херсонського монастиря на користь Севастопольського благочиння УПЦ МП – не без підтримки нині вже митрополита Тихона.

мованою на руйнацію та зміну історичного вигляду об'єкта Світової спадщини ЮНЕСКО «Античне місто Херсонес Таврійський і його хора». Під час наради з науковою та творчою громадськістю оголосив Херсонес «російською Меккою». Готовність сприяти в цьому Путіну висловив його особистий духівник єпископ Тихон, який презентував свою програму «розвитку» Херсонеса.

Слід зазначити, що у 2015 році ненадовго «директором музею-заповідника» з незрозумілих причин став благочинний Севастопольського округу УПЦ МП Сергій Халюта – і буквально за тиждень залишив «посаду», призначення на яку спричинило бурхливий суспільний резонанс. З 2016 р. принаймні до 2020 р. Халюта неодноразово вдавався до спроб «віджати» історичні будівлі колишнього Херсонського монастиря на користь Севастопольського благочиння УПЦ МП – не без підтримки нині вже митрополита Тихона.

Станом на кінець 2021 року в античній залі планувалося замінити покрівлю, очистити фасад, виконати ремонт кам'яної кладки та облаштувати пожежні сходи. Подібні заходи планувалося провести і в «архієрейському будинку», в якому розташовано музей античної історії, – на додачу з демонтуванням 50 дерев'яних віконних блоків і заміною їх на пластмасові на кшталт Rehau Grazio або не гіршої якості. Щодо обох будівель «експертиза» надала позитивні висновки ще 25 листопада 2021 року. У відповідь на запити журналістів у «музеї-заповіднику» заявили, що споруди, які потребували ремонту після наслідків негоди, що сталася влітку 2021 року, «не є об'єктами культурної спадщини» – попри їхній поважний вік та історичну цінність.

Маємо черговий випадок того, як у загарбаному Криму «інституції», що мали б відповідати за культурну спадщину, варварськи знищують її – як і належить окупантам.

МІСІЯ М. СУЛТАН-ГАЛІЄВА В КРИМУ

ЯК ЦЕ БУЛО...

Не всі кримські більшовики підтримували спрямованість Кримського обкому РКП(б) та Кримревкому на масовий терор та «чистку» власних лав. Про їхні невдоволення та розгубленість свідчить протокол засідання бюро Севастопольської парторганізації, датований груднем 1920 р.

Тетяна БИКОВА,
к.і.н., науковий співробітник Інституту історії України НАН України

Мірсайд Султан-Галієв

Зрештою, все це, разом з уже викладеними вище подіями, що відбувалися в лавах Кримського обласного комітету РКП(б), призвело до того, що через деякий час у керівництві Кримревкому розгорівся широкомасштабний конфлікт, який закінчився відкликанням Куна та Землячки. Важливу роль у цьому відіграв М. Султан-Галієв.

танях віри і, як правило, взагалі не знайомим з основами Корану), що іслам – це не тільки вірування в Бога, але й система правил земного життя. Він намагався доказати опонентам-атеїстам, що на Сході релігія не заважає борямся за соціально справедливість і права людини, що в правилах шариату є норми, які працюють, до яких ще не «доросло» більшовицьке вчення: обов'язкова освіта, громадська корисна праця, гуманістичне виховання, принципи спільного володіння землею, водами, лісами, горами й справжня їхня охорона, обов'язкове сплачування десятини від доходів на потреби соціально незахищених верств, прогресивна пільгова такса, заборона на вживання спиртного, духовно-етичне неприйняття корупції. Говорячи про те, що іслам, який є релігією пригноблених, виховує почуття їх солідарності перед обличчям колоніальної (тобто християнської) агресії, Султан-Галієв вбачав у ньому міцного союзника – тобто те, що було зовсім незрозумілим для більшовиків, які відкидали всі релігії як «опіум для народу».

Далі буде...

Серед питань, які розглядалися на цьому засіданні, було й таке: «Про ставлення організації РКП до становища, яке склалося в місті у зв'язку із арештами та обшуками». Під час обговорення багато робітників бюро висловлювали різке невдоволення масштабом репресій. Лише після тривалих дебатів і суперечок керівництву більшовицької організації міста вдалося переконати своїх членів ухвалити заздалегідь заготовлене бюро рішення про проведення серед робітничих мас агітації щодо необхідності повного «викорінення контрреволюционерів»¹.

Через такі прояви «м'якотілості» місцевих працівників голова Кримревкому Бела Кун і секретар Кримського обласного комітету більшовицької партії Розалія Самойлова (Землячка) почали надсилати прохання в ЦК РКП(б), в яких наполягали на тому, щоб «прибрати» з півострова всіх «старих» більшовиків (тобто тих, хто брав участь у революційному русі ще з 1917 р.) – дуже популярного на півострові Ю. Гавена («через його недостатню твердість і стійкість»²), С. Бабахана, І. Фірдевса, першого редактора газети «Красный Крым», колишнього меншовика П. Новицького, Л. Немченка та багатьох інших, яких затарували як «м'якотілих та неперевічених» (тобто тих, хто намагався вгамувати терор), а замість них

надіслати з Москви «перевічених» товаришів.

Зрештою, все це, разом з уже викладеними вище подіями, що відбувалися в лавах Кримського обласного комітету РКП(б), призвело до того, що через деякий час у керівництві Кримревкому розгорівся широкомасштабний конфлікт, який закінчився відкликанням Куна та Землячки. Важливу роль у цьому відіграв М. Султан-Галієв.

Ім'я казанського татарина Мірсайда Султан-Галієва (1892-1940) в радянські часи на довгі десятиліття було викреслено з історії, а його реабілітація відбулася лише наприкінці 1980-х рр. Проте ця постає варта того, щоб зупинитися на ній більш детально.

Вчення І. Гаспринського, яке з плином часу поширилося по всьому мусульманському Сходу, наклало великий відбиток на М. Султан-Галієва. Долучившись до революційного руху в 1917 р., він став членом казанського Мусульманського соціалістичного комітету. Програма цієї організації з низки найважливіших положень майже повністю збігалася з тими, що тоді висувала більшовицька партія («владу – радам, землю – селянам, мир – народам, негайний розпуск Думи»). Султан-Галієв щиро вірив у те, що В. Ленін насправді бажав вирішити національне питання. Тому в листопаді 1917 р. він вступив до більшовицької партії.

Більша частина революційної діяльності Султан-Галієва була пов'язана з роботою в Казані та в Москві: у Центральному бюро комуністичних організацій народів Сходу при ЦК РКП(б), у Центральній мусульманській військовій колегії, Народному комісаріаті у справах національностей. Проте скоро з'ясувалося, що у справі «визволення поневолених народів» Султан-Галієв йшов далі, ніж планували керівники більшовицької партії. Визнаючи загалом лінінську теорію революційного перебудування Сходу, він вніс до неї значні правки. Виходячи з того, що складна структура мусульманського суспільства не дозволяла виконувати паралельно соціальну та національну революції, Султан-Галієв зазначав: «Було б даремно й небезпечно сприяти одночасному зростанню національного самопочуття й пробудженню класового. Оскільки абсолютний пріоритет надається національному звільненню, слід відкласти час наступу соціальної революції на Сході, розпочати насамперед створення міцного своєю духовністю, вільного й самодостатнього національного суспільства»³.

Вірно розуміючи всю утопічність ідеї світової революції, Султан-Галієв розвинув теорію національного комунізму. Метою цієї теорії було звільнення колонізованого Сходу від імпералістичного гніту. В його політичній програмі національно-визвольний рух мусив

послідовно пройти п'ять ступенів: «1) створення комуністичної мусульманської держави в районі Середньої Волги; 2) розширення її кордонів на територію всіх мусульманських областей колишньої імперії; 3) організація Азіатського інтернаціоналу; 4) розширення його до всесвітнього Колоніального інтернаціоналу й 5) встановлення політичної гегемонії колишніх колоніальних й напівколоніальних держав над промисловими метрополіями Європи та Америки»⁴.

Стратегічні розробки Султан-Галієва, як і його світогляд, пізніше мали доволі великий вплив на кримськотатарських лідерів, які працювали у Криму в 20-х рр. Їх не могло не приваблювати те, що казанському більшовику вдавалося різко, відкрито й головне – реально виступати проти боротьби з ісламом. При цьому Султан-Галієв постійно підкреслював життєздатність і благотворний вплив на людину мусульманської віри, її здатність умиротворяти й покращувати світ, робити його більш справедливим, демократичним і людським. Ці свої думки він пояснював тим, що іслам щодо інших релігій відносно молодий, а також тим, що в ньому є важливі громадянські й політичні аспекти, які відсутні в інших конфесіях: аспекти, що ґрунтуються на духовності та етичних настановах.

М. Султан-Галієв намагався пояснити російським більшовикам (людям глибоко неосвіченим у пи-

У НАСТУПНОМУ ЧИСЛІ «КРИМСЬКОЇ СВІТЛИЦІ»

ЦЕРКОВНОГО ТРИБУНАЛУ ДЛЯ ОЧІЛЬНИКА МОСПАТРІАРХАТУ ВЖЕ ЗАМАЛО

Широкомасштабні злочини російських окупантів в Україні не вплинули на аморальну позицію Московської патріархії у справі підтримки агресії Росії проти України. Навіть після того, як світ на початку квітня побачив наслідки різни у Бучі і жажнувся, в результаті чого низка світових лідерів заговорили про геноцид українців, прокремлівська позиція Моспатріархії не змінилася. Про це свідчить риторика та символічні дії очільника РПЦ патріарха Кирила. На тлі кровопролитної варварської війни, розв'язаної РФ, він 3 квітня цинічно назвав Росію миролюбною країною. Натомість є певні перспективи притягнути його до відповідальності за антиканонічні дії, які грубо підривають єдність православ'я, поширення еретичної доктрини «руського міра», співучасть у агресивній війні проти України через верховну судову інстанцію православ'я.

ГАЗЕТА «КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ»

Всеукраїнська літературно-художня і публіцистична газета Свідцтво про державну реєстрацію КВ № 23715-13555P від 06.02.2019 р.

Засновники
Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка
Громадська організація «Кримський центр ділового та культурного співробітництва «Український дім»

Видавець
ТОВ

“Видавничий дім «Українська культура»
Юридична адреса
Видавець:
03040, м. Київ,
вул. Васильківська, 1
Головний редактор
Андрій ШЦЕКУН
Дизайн та верстка
ФОП Юрченко В.П.

Надруковано:
ФОП Хісамдінов А. Ю.

Редакція не завжди поділяє думки авторів публікацій, відповідальність за достовірність фактів несуть автори. Рукописи не рецензуються і не повертаються. Редакція залишає за собою право скорочувати публікації і виправляти мову. Зміст газети поширюється на умовах ліцензії CC BY 3.0, якщо відсутні інші вказівки.

Передплата на газету
Передплатна ціна на 2022 р.: на 6 місяців - 224,64 грн; на рік - 449,28 грн.

У передплатній ціні враховано вартість доставки до вашої поштової скриньки і вартість оформлення абонементу.

Передплатний індекс

90269
Наклад 1000 прим.
Ціна договірна

